

РОБЪРТ ШЕКЛИ

ГРАТИСЧИЯ

Превод от английски: Рени Димитрова, Росен Димитров, 1996

chitanka.info

Няколко часа след кацането на земния кораб аз подкарах към космопорта на Марс. На борда му имаше бургии с диамантен връх, които бях заявил преди повече от година. Искан да си ги взема, преди някой друг да е сложил ръка върху тях. Не искам да кажа, че някой на Марс би *откраднал* нещо. Тук, на Марс, ние всички сме джентълмени и учени. Но е толкова трудно човек да получи нещо, което му е нужно, че правото на първия е норма, с която ние, учените джентълмени, сме се примирили и не го наричаме кражба.

Аз натоварих бургиите си на джипа тъкмо когато Карсън от геоложкото пристигна, като размахваше бележка за „приоритет по спешна необходимост“. За мой късмет аз също си бях взел такава бележка от директора Бърк. Карсън се държа толкова любезно, че накрая му дадох три бургии.

Той побърза да се отдалечи със скутера си по червените пясъци на Марс, които изглеждат безкрайно красиви на цветни снимки, но са толкова ситни, че редовно запушват двигателите ни.

Тръгнах към земния кораб не защото много ме интересуваха космическите кораби, а просто защото ми се искаше да погледна нещо различно.

И тогава видях гратисчията.

Той стоеше до кораба с очи, ококорени като чинийки, и гледаше червения пясък, обгорените площадки за кацане и петте сгради на космопорта. Изражението на лицето му говореше: „Марс! Брей!“

Аз изпъшках скритом. Този ден имах повече работа, отколкото бих могъл да свърша за цял месец. Но гратисчията беше мой проблем. Директорът Бърк в момент на необикновен каприз ми беше казал:

— Тъли, ти имаш подход към хората. Ти ги разбираш. Те те обичат. Затова те назначавам за шеф по охраната на Марс.

Което означаваше, че аз отговарях за гратисчиите.

Този беше на около двайсет години. На ръст бе повече от метър и осемдесет, но едва ли тежеше и петдесет килограма. Толкова кльощав и недохранен изглеждаше. Носът му вече почервеняваше от здравословния марсиански климат. Имаше едри, недодялани ръце, големи крака и дишаше като риба на сухо в нашия здравословен марсиански въздух. Естествено нямаше си респиратор. Гратисчиите никога нямат.

Аз се приближих до него.

— Е, как ти харесва тук? — попитах.

— Страхотно! — отвърна той.

— Невероятно чувство, нали? — попитах аз. — Да стоиш върху истинска чужда планета.

— Така е! — хлъцна гратисчията. Лицето му, с изключение на върха на носа, вече леко посиняваше от липсата на кислород. Аз реших да го оставя да страда още малко.

— Значи просто се качи на този товарен кораб — казах аз. — И тръгна гратис към прекрасния, омаен, екзотичен Марс.

— Ами, струва ми се, че не бихте могли да ме наречете точно гратисчия — заговори той задъхано. — Аз само... само...

— Подкупи капитана — завърших, аз вместо него. Сега вече той се клатушкаше върху дългите си кокалести крака. Аз измъкнах резервния си респиратор и го нахлузих върху носа му.

— Хайде, гратисчийо. Ще ти дам да похапнеш. А после ние с теб ще си поговорим сериозно.

Аз го държах за ръката по пътя към столовата, защото той залиташе толкова силно, че можеше да падне върху нещо и да го счупи. Вътре включих въздуха и позатоплих малко свинско с боб, за да го нахраня.

Той се нахвърли върху яденето и след като го изгълта, се облегна на стола и се ухили до уши.

— Казвам се Джон Франклин — каза той. — Марс! Не мога да повярвам, че наистина съм тук.

Това го казват всички гратисчии. Поне онези, които оживеят по време на пътуването. Годишно се опитват да го направят поне десетина души, но само един или двама успяват да стигнат дотук живи. Повечето от тях са такива идиоти!

Гратисчиите все успяват да се вмъкнат на борда на товарните кораби въпреки всички проверки. Корабите обаче излитат с ускорение от около двайсет G и без предпазни мерки гратисчията направо се сплесква. Ако оживее все пак, радиацията го убива. Или пък се задушавя в безвъздушното пространство, преди да успее да стигне до пилотската кабина.

Тук си имаме специално гробище. Само за гратисчии.

Но някои от тях успяват да достигнат живи и стъпват на Марс с големи надежди и звезди в очите.

А пък аз съм човекът, който трябва да им отнеме илюзиите.

— И защо по-точно пристигна на Марс? — попитах го аз.

— Ще ви кажа — отвърна Франклин. — На Земята човек трябва да прави това, което вършат всички останали. Трябва да мислиш като всички, да действаш като останалите. Иначе те затварят.

Аз кимнах. Сега, за първи път от появата на човечеството, Земята беше стабилно място. Световен мир, световно правителство, световен просперитет. Властите искаха да продължава все така. Мисля, че те отиват доста надалече в забраните си към безобидния индивидуализъм, но кой съм аз, че да ги виня? Може би след около стотина години нещата ще се уредят, но това не може да успокои гратисчиите, които живеят *сега*.

— Значи ти чувстваш нужда от нови хоризонти.

— Да, господине — каза Франклин. — Надявам се, че не ви звучи твърде нахално, но ми се иска да бъда пионер. Няма значение колко много ще трябва да работя! Ще видите, само ме оставете тук, моля ви, господине! Ще работя толкова много, че...

— И какво ще правиш? — попитах аз.

— Ъ? — той ме погледна стреснато за миг. — Всичко мога да правя.

— Но какво по-точно? Ние имаме нужда от добър специалист по неорганична химия. Да не би случайно да имаш способности в тази насока?

— Не, господине — каза гратисчията.

Никак не обичам да правя това, но е много важно да се каже тежката и неприятна истина на гратисчиите.

— Значи не си химик — зачудих се аз. — Може да се намери място за много добър геолог. Или даже статистик.

— Боя се, че...

— Кажи ми, Франклин, ти защитил ли си дисертация?

— Не, господине.

— Докторат, някаква диплома? Поне техникум?

— Не, господине — с нещастен вид отвърна Франклин. — Даже не съм завършил и гимназия.

— Тогава какво мислиш, че би могъл да правиш тук? — попитах аз.

— Ами, четох, че Проектът се е разпространил по цялата територия на Марс. Мислех, че бих могъл да разнасям съобщения. Нещо като пощальон. Освен това мога да върша дърводелска работа. И като водопроводчик мога да работя. Трябва да има нещо, което да върша тук.

Аз налях на Франклин още една чаша кафе и той ме погледна умолително с големите си очи. Гратисчиите винаги гледат така, когато стигнем до този момент. Те си мислят, че Марс е като Аляска през седемдесетте години или като Антарктида през двехилядната. Гранична зона за смели и решителни мъже. Но Марс не е гранична зона. Той е задънена улица.

— Франклин — заговорих спокойно аз. — Ти знаеш ли, че Проектът Марс не е на самоиздръжка и никога няма да бъде? Знаеш ли, че издръжката на един човек тук струва петдесет хиляди долара годишно? Мислиш ли, че заслужаваш заплата от петдесет хиляди годишно?

— Аз няма да ям много — прошепна Франклин. — Пък и щом свикна, аз ще...

— Освен това — продължих аз, — знаеш ли, че на Марс не изпращат нито един човек, който няма титла поне доктор на науките?

— Това не го знаех — прошепна Франклин.

Гратисчиите никога не го знаят. Аз трябва да им го казвам. И така, аз казах на Франклин, че учените се занимават през свободното си време с водопроводна дейност, с дърводелство, с куриерски услуги, с готвенето, чистенето, поправките и всичко останало. Може би не го вършат много добре, но все пак го вършат.

Фактът е, че на Марс няма място за неспециалисти. Просто не можем да си го позволим.

Мислех, че ще се разплаче, но момчето се въздържа.

То се огледа тъжно. Всичко в столовата ни бе марсианско.

— Хайде — казах аз и се изправих. — Сега ще ти намеря легло. Утре ще уредим изпращането ти обратно на Земята. Недей да се натъжаваш толкова. Все пак видя Марс.

— Да, господине. — Гратисчията се изправи бавно. — Само че няма да се върна на Земята.

Аз не започнах да споря с него. Обикновено гратисчиите казват това. Но откъде можех да знам какво мисли този?

След като настаних Франклин, аз се върнах в лабораторията си и работих няколко часа върху една неотложна задача. После се тръшнах изтощен в леглото.

На следващата сутрин отидох да събудя Франклин. Той не си беше в леглото. Аз веднага помислих за саботаж. Кой знае какво би могъл да направи един разстроен човек? Да развали нещо, да подпали горивото. Започнах да обикалям из лагера и да го търся под дърво и камък. Накрая го намерих при строежа на новата лаборатория.

Това беше сграда, която трябваше да си построим сами. Всеки, който разполагаше с малко свободно време, иззидваше по няколко тухли, рендосваше някоя маса или каса за врата. Никой не можеше да се отдели достатъчно дълго от работата си, за да успеем да я довършим. За няколко часа Франклин бе свършил повече работа, отколкото ние всички за няколко месеца. Той беше добър дърводелец и работеше така, като че ли го гонеха всичките дяволи от ада.

— Франклин! — извиках аз.

— Да, господине. — Той изтича към мен. — Просто исках да направя нещо, за да съм полезен, господин Тъли. Дайте ми още няколко часа и ще я покрия. И ако тези тръби не трябва на някого, аз може да завърша и водопровода до утре.

Е, да. Франклин беше добър човек. Беше тъкмо такъв, какъвто ни трябваше на Марс. По всички правила на човешкото достойнство и честност аз би трябвало да го потупам по рамото и да кажа: „Момче, учението не е всичко. Можеш да останеш. Имаме нужда от теб.“

Наистина исках да кажа точно това. Но не можех. На Марс не се сбъдват приказките с щастлив край. Гратисчиите не ни трябва. Ние учените можем да се справим с дърводелската работа и водопровода. Може би недотам добре, но резултатите са приемливи. И просто не можем да си позволим дублиране на специалности.

— Моля те да не правиш нещата по-трудни за мен, Франклин. Защото съм мекосърдечен човек. Ти ме убеди. Но аз трябва да прилагам правилника. И ти трябва да се върнеш.

— Не мога да се върна — каза много тихо Франклин.

— Моля?

— Ще ме затворят, ако се върна — каза той.

— Добре, разкажи ми историята — изпъсках аз. — Но моля те, по-бързо.

— Да, господине. Както ви казах вече — започна Франклин, — на Земята трябва да се държиш като останалите и да мислиш като тях. Е, в това нямаше нищо лошо допреди известно време. Но после аз открих Истината.

— Ти какво?

— Открих Истината — изрече гордо Франклин. — Открих я случайно, но всъщност се оказа много просто нещо. Беше толкова просто, че научих на нея и сестра си, а щом тя можа да я научи, значи всеки ще може. Затова аз се опитах да я предам на всички.

— Продължавай — казах аз.

— Е, да, обаче всички се ядосаха много. Казаха ми, че съм луд и че трябва да млъкна. Но аз не можех да млъкна, господин Тъли, защото това беше Истината. И затова когато те поискаха да ме затворят, аз дойдох на Марс.

„О, страхотно“ — помислих си аз. Само Франклин ни липсваше на Марс. Един истински, старовремски религиозен фанатик, който да проповядва на нас, учените. Пък и на мен ми трябваше само това. Сега, след като го изпратех обратно на Земята, в затвора, можех цял живот да се чувствам виновен.

— И това не е всичко — каза Франклин.

— Още ли има от тази сърцераздирателна приказка?

— Да, господине.

— Давай — казах аз с въздишка.

— Те преследват също и сестра ми — каза той. — Виждате ли, след като узна Истината, тя също може да я преподава като мен. Та това е Истината, разбирате ли? Така че тя сега трябва да се крие докато... докато... — Той избърса носа си и преглътна нещастно. — Аз мислех, че мога да ви покажа колко полезен ще ви бъда на Марс, а после сестра ми да дойде при мен и...

— Стоп! — казах аз.

— Да, господине.

— Не искам да слушам повече. Вече чух достатъчно.

— Искате ли да ви кажа Истината? — попита с желание Франклин. — Мога да ви обясня...

— Нито дума повече — изръмжах аз.

— Да, господине.

— Франклин, нищо, ама нищичко не мога да направя за теб. Ти си без квалификация. Аз нямам правото да ти позволя да останеш. Но ще направя единственото, което мога. Ще поговоря с директора за теб.

— Яяя! Много ви благодаря, господин Тъли. Ще му обясните ли, че още не съм се възстановил от пътуването? А щом се съвзема, аз ще ви покажа...

— Добре, добре — казах аз и побързах да се махна.

Директорът ме гледаше като че ли съм си свалил регулатора.

— Ама Тъли — каза той. — *Ти поне* знаеш правилата.

— Разбира се, но той наистина може да бъде полезен — казах аз. — И никак не ми се иска да го изпратя обратно в ръцете на полицията.

— Но да се поддържа един човек на Марс струва петдесет хиляди долара годишно. Мислиш ли, че той ще си заслужи...

— Знам, знам — казах аз. — Но случаят му е толкова трогателен. И той е толкова сръчен, че можем да го използваме...

— Всички гратисции са трогателни — каза директорът.

— Да. Защото са по-низши човешки същества. Не като нас, учените. Затова и него ще го върнем.

— Ед — каза директорът. — Виждам, че няма да се разберем по този въпрос. Затова оставям на теб да вземеш решението. Знаеш добре, че поне десет хиляди души подават годишно заявления за работа на Марс. Ние отказваме на хора, които са по-способни даже от нас. Младежите учат с години в университета, за да отговорят на изискванията за определено място тук, а после установяват, че то е заето. Като имаш предвид всичко това, можеш ли с ръка на сърцето си да кажеш, че Франклин наистина трябва да остане?

— Аз... аз... О, по дяволите, щом поставяш въпроса по такъв начин... — Аз още бях ядосан.

— А има ли друг начин, по който да го поставя?

— Разбира се, че не.

— Ужасно тъжно е, когато много хора искат, а избират само единици — замислено произнесе директорът. — Трябват ни нови хоризонти. Бих искал Марс да бъде открит за колонизиране. И някой ден това ще стане. Но не и докато не започнем да се самоиздържаеме.

— Така е — отвърнах му аз. — Ще уредя връщането на гратисчията.

Франклин работеше на покрива на лабораторията, когато се върнах. Трябваше само да погледне лицето ми, за да разбере какъв е отговорът.

Аз се качих на джипа си и подкарах към космопорта. Трябваше да кажа няколко силни думички на капитана на транспортния кораб, който бе позволил на Франклин да се качи на борда. Вече ми беше дошло до гуша. Този хитрец щеше да откара Франклин обратно на Земята.

Товарният космически кораб стоеше на пистата и носът му сочеше към небето. Кларксън, нашият специалист по атомна енергетика, го подготвяше за излитане.

— Къде е капитанът на този боклук? — попитах аз.

— Няма капитан — отговори Кларксън. — Този е автоматичен. Насочва се по радиото.

Стомахът ми започна бавно да се присвива.

— Няма ли капитан?

— Няма.

— Ами екипаж?

— На автоматичните няма — каза Кларксън. — Та ти знаеш това, Тъли.

— В такъв случай на борда му няма кислород — казах аз весело.

— Разбира се, че не!

— Нито радиационен щит.

— Точно така. — Кларксън ме гледаше учудено.

— Няма и топлинна изолация.

— Само колкото да предпази корпуса от разтопяване.

— Предполагам, че излита с максимално ускорение. Някъде към трийсет и пет G.

— Разбира се — отговори Кларксън. — Когато няма човешки същества на борда, така е по-икономично. Ама какво те тревожи?

Аз не му отговорих. Просто отидох до джипа и го форсирах обратно към лабораторията. Стомахът вече не само ме присвиваше. Той направо се беше свил на топка.

Това пътуване не би могло да бъде издържано от човешко същество. По никакъв начин. Нито едно на десет милиарда. Това беше физически невъзможно.

Когато стигнах лабораторията, Франклин беше завършил покрива и съединяваше някакви тръби. Беше време за обяд и няколко души от геолозите му помагаха.

— Франклин — повиках го аз.

— Да, господине?

Аз поех дълбоко дъх.

— Франклин, ти с този товарен кораб ли дойде?

— Не, господине — отговори той. — Аз се опитах да ви кажа, че не съм подкупвал никакъв капитан, но вие не искахте...

— В такъв случай — аз говорех много бавно — как си дошъл тук?

— Като използвах Истината!

— Можеш ли да ми покажеш?

Франклин се замисли за момент.

— Пътуването ме измори ужасно, господин Тъли — отговори той. — Но мисля, че бих могъл.

И той изчезна.

Аз останах на мястото си и запримигнах. После един от геолозите посочи нагоре. Там беше Франклин, увиснал на около стотина метра.

След миг той отново беше застанал до мен и само носът му бе почервенял от студа.

Приличаше на мигновена телепортация. Олеле, братко мой!

— Това ли е Истината? — попитах аз.

— Да, господине — каза Франклин. — Тя означава просто различен поглед върху нещата. Когато я разберете... Когато *наистина* я разберете... Тогава можете да правите всичко. Обаче те го нарекоха... На Земята го нарекоха халюцинация и казаха, че трябва да престана да хипнотизирам хората и...

— И ти можеш да преподаваш това на другите? — попитах аз.

— Разбира се. Обаче трябва известно време.

— Няма проблем. Предполагам, че можем да си позволим известно време. Да, господа, предполагам, че можем! Да, господа, можем да си позволим малко време за Истината...

Не знам колко още щях да дърдоря, но Франклин ме прекъсна.

— Господин Тъли, това означава ли, че мога да остана?

— Можеш да останеш, Франклин. Всъщност, ако се опиташ да си идеш, ще те застрелям.

— О, благодаря ви, господине! Ами сестра ми? Може ли и тя да дойде? Когато кажете, тя...

Чух изплашения вик на геолозите. Косата ми настръхна и аз се извърнах много бавно.

Там стоеше едно момиче. Високо, кокалесто момиче с очи като панички. Тя се огледа наоколо като сомнамбул и замърмори:

— Марс! Лелеее!

После се обърна към мен и се изчерви.

— Извинете, господине — каза тя. — Аз... аз малко подслушвах.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.